

بررسی الگوهای حکومت اسلامی

منهای ولایت فقیه

سیدمحمدهادی پیشوایی

با نظارت علمی:

ذبیح‌الله نعیمیان

www.ketab.ir

شمارهٔ ردیف ۱۷۰۶

علوم سیاسی - ۸۸

۱۴۰۲-۷۱

بررسی الگوهای حکومت اسلامی منهای ولایت فقیه | سیدمحمدهادی پیشوایی

ناشر: انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی رحمته الله علیه | ویراستار: محدثه سادات طباطبایی

طرح جلد: محمدامین محمدلو | چاپ یکم زمستان ۱۴۰۲ | شمارگان: ۳۰۰ | چاپکو | قیمت: ۳۳۰۰۰۰ تومان

WWW.HATIF.IR
@HATIF.IR

قم، خیابان شهدا، کوی ۲۴، پلاک ۳۸، کدپستی: ۳۷۱۸۵۱۶۱۱۶
تلفن: ۰۲۵۳۷۷۴۲۳۲۶

9 786004 444583

- سرشناسه : پیشوایی، سیدمحمدهادی، ۱۳۶۰-
عنوان و نام پدیدآور : بررسی الگوهای حکومت اسلامی منهای ولایت فقیه / سیدمحمدهادی پیشوایی؛ با نظارت علمی ذبیح‌الله نعیمیان؛ ویراستار محدثه سادات طباطبایی.
مشخصات نشر : قم: مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی رحمته الله علیه، انتشارات، ۱۴۰۲.
مشخصات ظاهری : ۴۱۲ ص.
فروست : انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی رحمته الله علیه؛ ۱۷۰۶. علوم سیاسی؛ ۸۸.
شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۴۴۴-۴۵۸-۳
وضعیت فهرست‌نویسی : فیا.
یادداشت : کتابنامه.
موضوع : ولایت فقیه.
Wilayat al-faqih
اسلام و دولت.
Islam and state
روشنفکران -- ایران -- دیدگاه‌های سیاسی و اجتماعی.
Intellectuals -- Iran -- Political and social views
شناسه افزوده : نعیمیان، ذبیح‌الله، ۱۳۵۱-
رده‌بندی کنگره : BP۲۲۳/۸
رده‌بندی دیویی : ۴۵/۲۹۷
شماره کتاب‌شناسی ملی : ۹۴۵۹۳۸۷

همه حقوق برای ناشر محفوظ است

فهرست مطالب

مقدمهٔ معاونت پژوهش ۱۵

پیشگفتار

بستر و فضای اندیشه‌ورزی سیاسی در ایران معاصر

مقدمه ۱۹

الف) وضعیت سیاسی - اجتماعی ایران معاصر ۲۰

ب) جریان‌های فکری - سیاسی ایران معاصر ۲۳

۱. جریان اسلامی فقهانی ۲۵

۲. جریان غرب‌گرای لائیک ۲۶

۳. جریان اصلاح دینی ۲۹

۳-۱. جریان‌های داخلی جریان اصلاح دینی ۳۲

فصل اول

الگوی شاخص در حکومت اسلامی

مقدمه ۳۵

الف) الگوی ولایت فقیه ۳۵

ب) ویژگی‌های الگوی ولایت فقیه ۳۹

۱. ویژگی‌های مبنایی ۴۰

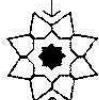
۱-۱. اتکاب بر جامعیت آموزه‌های دینی ۴۰

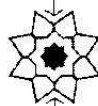
۱-۲. اتکاب بر نظام اجتهاد و مرجعیت ۴۳

۱-۳. اتکاب بر عقلانیت دینی ۴۴

۱-۴. برخورداری از نگاه منسجم به تاریخ ۴۵

۱-۵. برخورداری از نگاه خوش‌بینانه به سیر تاریخ ۴۶

- ۴-۳-۴. رابطه عشق و نفرت با سلف صالح ۲۱۰
- ۴-۳-۵. تکفیر و تحقیر و تفسیق مخالفان ۲۱۵
- ۴-۵. لغزیدن به پذیرش خلافت جور ۲۱۷
- ۴-۶. بدبینی به روحانیت ۲۱۸

جمع‌بندی فصل ۲۲۲

فصل سوم

الگوهای حکومت اسلامی متأثر از سوسیالیسم

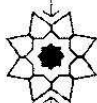
- مقدمه ۲۲۵
- الگوی «دموکراسی متعهد» دکتر علی شریعتی ۲۲۶
۱. زندگی‌نامه ۲۲۷
- ۱-۱. خانواده و کانون نشر حقایق ۲۲۸
- ۱-۲. نهضت سوسیالیست‌های خداپرست ۲۳۴
- ۱-۳. تحصیل در دانشگاه ۲۳۶
- ۱-۴. تحصیل در محضر شرق‌شناسان فرانسه ۲۳۷
- ۱-۵. فعالیت در نهضت آزادی ۲۳۸
- ۱-۶. حسینیه ارشاد ۲۴۰
- ۱-۷. تعامل شریعتی و مجاهدین خلق ۲۴۱
- ۱-۸. مرگی در ابهام و حوادث پس از آن ۲۴۳
- ۱-۹. تحلیلی بر حیات علمی دکتر شریعتی ۲۴۴
۲. الگوی حکومتی شریعتی ۲۴۵
۳. مبانی الگوی حکومتی شریعتی ۲۴۷
- ۳-۱. دموکراسی؛ الگوی ایدئال ۲۴۸
- ۳-۲. فقدان شرایط دموکراسی در جوامع ۲۴۹
- ۳-۳. راه حل فقدان شرایط؛ هدایت دموکراسی ۲۵۱
- ۳-۴. تطبیق دموکراسی متعهد با الگوی امامت ۲۵۲
- ۳-۵. رهبری انقلابی در عصر غیبت ۲۵۶
- ۳-۶. تشیع علوی به مثابه ایدئولوژی انقلاب ۲۵۷
- ۳-۷. پروتستان‌تیسیم اسلامی؛ راه اصلاح تشیع صفوی ۲۵۹

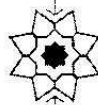
۲۶۰	۴. نقد دیدگاه شریعتی
۲۶۰	۴-۱. شریعتی؛ نظریه پرداز نفی تا اثبات
۲۶۱	۴-۲. نگاه دنیوی و ابزاری به دین در سیاست
۲۶۳	۴-۲-۱. اصلاح دینی به سبک پروتستانتیسم
۲۶۳	۴-۲-۲. تأکید بر ابعاد دنیوی دین
۲۶۷	۴-۲-۳. ایدئولوژیک کردن دین
۲۷۵	۴-۳. رد عقلانیت فقهی - فلسفی - عرفانی سنتی در اندیشه سیاسی
۲۷۹	۴-۴. پذیرش عقلانیت مدرن در اندیشه سیاسی
۲۸۰	۴-۴-۱. پذیرش عقلانیت سوسیالیستی
۲۸۳	۴-۴-۲. پذیرش عرفان اگزیستانسیالیستی
۲۸۹	۴-۴-۳. پذیرش منطقی شعرگونه از امثال برگسون
۲۹۲	۴-۴-۴. پذیرش پروتستانتیسم به عنوان الگوی اصلاح دین
۲۹۳	۴-۴-۵. شیفتگی اخلاقی و علمی در برابر محققان غربی
۲۹۶	۴-۵. ابهام در نظریه دموکراسی هدایت شده
۲۹۷	۴-۶. بازتفسیر ناقص نظریه امامت شیعه
۲۹۷	۴-۶-۱. تقلیل مقام پیامبران و ائمه
۲۹۹	۴-۶-۲. مشروعیت مردمی، نه الهی ائمه
۳۰۰	۴-۶-۳. امامت؛ نظام دوران گذار نه دوران ثبات
۳۰۱	۴-۶-۴. پیشینی یا پسینی بودن محدودیت شمار ائمه
۳۰۲	۴-۶-۵. ابهام در مفهوم گذار در عصر غیبت
۳۰۳	۴-۶-۶. تفاوت مبنایی جایگاه مردم در نظریه ولایت فقیه
۳۰۴	۴-۶-۷. ابهام در دینی بودن دموکراسی هدایت شده
۳۰۶	۴-۶-۸. تضاد شریعتی با روحانیت و فقاقت
۳۱۳	۴-۷. روشن فکران به جای فقیهان در تفسیر دین
۳۱۷	جمع بندی فصل

فصل چهارم

الگوهای حکومت اسلامی متأثر از لیبرالیسم

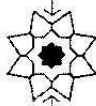
۳۱۹	مقدمه
-----	-------

- الف) الگوی دموکراتیک مهندس مهدی بازرگان
- ۳۲۰ ..... ۱. زندگی نامه
- ۳۲۱ ..... ۱-۱. خانواده
- ۳۲۲ ..... ۱-۲. تحصیل در مدرسه
- ۳۲۴ ..... ۱-۳. تحصیل در فرانسه
- ۳۲۵ ..... ۱-۴. استادی در ایران
- ۳۲۷ ..... ۱-۵. بازرگان و جبهه ملی
- ۳۲۸ ..... ۱-۶. از همراهی تا مخالفت با انقلاب اسلامی
- ۳۳۰ ..... ۲. الگوی حکومتی بازرگان
- ۳۳۱ ..... ۳. مبانی الگوی حکومتی بازرگان
- ۳۳۱ ..... ۳-۱. فرهنگ اسلامی فعلی؛ عامل انحطاط مسلمین
- ۳۳۴ ..... ۳-۲. فرهنگ دموکراسی؛ از عوامل اصلی ترقی غرب
- ۳۳۵ ..... ۳-۱. استبداد عامل تبلی و انحطاط انسانیت
- ۳۳۶ ..... ۳-۲-۲. رد استبداد منور و دموکراسی هدایت شده
- ۳۳۸ ..... ۳-۲-۳. پذیرش بنیادهای غربی دموکراسی
- ۳۳۹ ..... ۳-۲-۴. اسلام؛ دینی دموکراتیک
- ۳۴۰ ..... ۳-۳. رابطه یک طرفه دین و سیاست
- ۳۴۱ ..... ۳-۳-۱. لزوم دخالت دین در سیاست
- ۳۴۳ ..... ۳-۳-۲. حکومت اخلاق اسلامی، نه شریعت اسلام
- ۳۴۵ ..... ۳-۳-۳. عدم دخالت سیاست در دین
- ۳۴۷ ..... ۳-۳-۴. عواقب سوء دخالت سیاست در دیانت
- ۳۴۸ ..... اول. تبدیل توحید به شرک
- ۳۴۹ ..... دوم. انصراف از دین و سلب امید و ایمان
- ۳۴۹ ..... سوم. تصرف دین و دولت به دست رهبران شریعت
- ۳۴۹ ..... چهارم. اکراه در دین
- ۳۵۰ ..... پنجم. تنبلی پروری دینی
- ۳۵۱ ..... ۳-۴. دموکراسی در تاریخ اسلام
- ۳۵۳ ..... ۴. نقد دیدگاه بازرگان

- ۳۵۴ ..... ۴-۱. راه حل متناقض چالش دین و سیاست
- ۳۵۸ ..... ۴-۲. تناقض وجود یا عدم شریعت سیاسی
- ۳۵۹ ..... ۴-۲-۱. اثبات جامعیت دین
- ۳۶۱ ..... ۴-۲-۲. رد جامعیت دین
- ۳۶۳ ..... ۴-۲-۳. منوط کردن اجرای شریعت به خواست مردم
- ۳۶۴ ..... ۴-۲-۴. تنافی لزوم اجرای احکام با اجبار در دین
- ۳۶۵ ..... ۴-۲-۵. جنبی و فرعی بودن احکام شرعی
- ۳۶۶ ..... ۴-۲-۶. احکام شریعت به مثابه سنت غیر لازم الاجرا
- ۳۶۷ ..... ۴-۳. رد نظریهٔ نصب امام توسط پیامبر ﷺ
- ۳۷۰ ..... ۴-۴. نگاه منفی به حوزه و روحانیت
- ۳۷۵ ..... ۴-۵. تخصصی دانستن سیاست
- ۳۷۶ ..... ۴-۶. غرب باوری و غربی اندیشی
- ۳۷۷ ..... ۴-۶-۱. اعتقاد به اسلام اروپاییان
- ۳۸۱ ..... ۴-۶-۲. دوگانهٔ دیکتاتوری و دموکراسی
- ۳۸۱ ..... ۴-۶-۳. علم زدگی
- ۳۸۲ ..... ۴-۶-۴. حق پنداری علوم انسانی غرب
- ۳۸۳ ..... ۴-۷. اثرپذیری از سلفی گرایان
- ۳۸۴ ..... جمع بندی فصل
- ۳۸۵ ..... خاتمه: اسلام اروپاییان
- ۳۹۱ ..... نتیجه گیری نهایی
- ۳۹۵ ..... منابع
- ۴۰۵ ..... نمایه ها

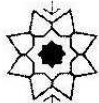

مقدمهٔ معاونت پژوهش

حقیقت اصیل‌ترین، جاودانه‌ترین و زیباترین راز هستی و نیاز آدمی است که سلسلهٔ مؤمنان و عالمان صادق چه جان‌ها که در راه آن نباخته، و جاهلان و باطل‌پرستان چه توطئه‌ها و ترفندها که برای محو و مسخ آن نساخته‌اند. چه تلخ‌واقعیتی است مظلومیت حقیقت، و چه شیرین‌حقیقتی است این واقعیت که در مصاف همیشگی حق و باطل، حق سربلند و سرفراز است و باطل از بین‌رفتنی و نگونسار. این والا و بالانشینی حقیقت، گذشته از سرشت حق، وام‌دار کوشش‌های خالصانه و پایان‌ناپذیر حقیقت‌جویانی است که در عرصهٔ نظر و عمل کمر همت محکم بسته و از دام و دانهٔ دنیا رسته‌اند، و در این میان، نقش و تأثیر ادیان و پیامبران الهی، و به‌ویژه اسلام و پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و جانشینان برحق و گرامی او علیه السلام، برجسته‌ترین است.

دانشمندان نام‌آور شیعه رسالت‌خطیر و بی‌نظیر خویش را بهره‌گیری از عقل و نقل و غوص در دریای معارف قرآن و برگرفتن گوهر ناب حقیقت از سیرهٔ آن پیشوایان و عرضهٔ آن به عالم بشری و دفاع جانانه در برابر هجوم ظلمت‌پرستان حقیقت‌گریز دانسته و در این راه دیده‌ها سوده و جان‌ها فرسوده‌اند. اکنون در عصر بحران معنویت که دشمنان حقیقت و آدمیت هر لحظه با تولید و انتشارِ فزون از شمارِ آثار نوشتاری و دیداری و به‌کارگیری انواع ابزارهای پیشرفتهٔ سخت‌افزاری و نرم‌افزاری در عرصه‌های گوناگون برای سیطره بر جهان می‌کوشند، رسالت حقیقت‌خواهان و اندیشمندان حوزوی و دانشگاهی، به‌ویژه عالمان دین، بس عظیم‌تر و سخت‌دشووارتر است.

در جهان تشیع، پژوهشگران حوزوی در علوم فلسفی و کلامی، تفسیری و حدیثی، فقهی و اصولی و نظایر آن کارنامهٔ درخشانی دارند، و تأملات ایشان

الگوهای حکومتی از آن استخراج کنند و سپس نقد و بررسی این الگوها، میانی و تحلیل روش‌های دین‌پژوهی آنان است.

معاونت پژوهش از مؤلف محترم و جناب حجت‌الاسلام دکتر ذبیح‌الله نعیمیان که با نظارت، مطالعه و ارائه نظرهای سودمندشان، براتقان و غنای اثر افزوده‌اند، صمیمانه سپاسگزاری می‌کند و توفیق روزافزون ایشان را از خداوند مَنَّان خواستار است.

معاونت پژوهش

مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی علیه السلام

